

ENFLASYONİST ORTAMDA FİYAT HAREKETLERİNİN MALİYETLERE ETKİSİ

Halis ERTÜRK*

1. GİRİŞ

Enflasyon, parasal satınalma gücü ile gerçek mal ve hizmet arzı arasında, arz ve dengesini daha yüksek düzeylerde gerçekleştirici ve fiyatları yükseltici yönde meydana gelmiş bir değişme olarak tanımlanabilir.

Enflasyonu ve onun tahrip edici etkisini ortadan kaldırmak, gelişen sosyal, politik ve ekonomik olaylar ile doğal kaynaklarda açıkça görülen sınırlılık nedeniyle oldukça zor görülmektedir. Enflasyonu ortadan kaldırma modelleri yanında, tahrip edici etkisini azaltıcı modelleri geliştirmek gerekmektedir.

Enflasyonun temel yapısını oluşturan nedenler ve bunların sonuçları açısından gruplandırma yapıldığında;

a) Talep Enflasyonu: Ekonomide parasal satın alma gücünün reel mal ve hizmet artışından daha hızlı yükselmesi sonucunda ortaya çıkan genel fiyatların yükselmesi olayıdır.

Bu tür enflasyonun geliştiği ekonomi ve sektörlerde firmaların "satıcı piyasası" niteliklerinin üstünlük kazandığı bir ekonomik ortama girdikleri gözlenir. Dolayısıyla satıcı piyasası koşulları çalşır ve fiyatlar "fiyat-maliyet" marjını yükseltecek düzeyde gelişmeye başlar. Diğer taraftan kapasite sınırlarına varan üretim ve satış hacmi nedeni ile toplam satış kârları da yükselir. Böylece nominal kârlarla birlikte reel kâr hacmi yükselmiş olur. Diğer bir ifade ile, talep enflasyonunun gerçekleştirdiği ekonomi ve sektörlerde firmalar enflasyondan, reel faaliyet kârını da yükseltecek kadar yararlanırlar. Firmaların gerçek kârında ortaya çıkan yükselme görünen kârların da ortaya çıkan yükselmenin gerisinde kahr. Zira fiyat yükselmeleri belirli gecikmelerle maliyet yükselmelerine de neden olur. Bu enflasyonun ortaya çıktığı ekonomilerdeki işletmeler bunun tahrip edici etkisini azaltmak için kâr dağıtımlarına dikkat etmeleri gerekir. Nitekim gerçek faaliyet kârını dikkate almadan kâr dağıtımına karar verildiğinde tahrip edici etkisinden kurtulunamaz. Ayrıca geleceğe

* Doç. Dr.; Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdarî Bilimler Fak. Öğretim Üyesi.

yönelik kâr planlamasının da gerçek faaliyet kârına göre olması işletmenin yaşamına devamı sağlayacaktır.

b) Maliyet Enflasyonu: Üretim unsurlarının fiyatlarında gerçekleşen yükselmelerin baskısı ile ortaya çıkan genel fiyatların yükselmesi olayıdır.

Üretim girdilerinin fiyatlarının yükselmesi sonucunda işletmeler net kârı devam ettirebilmek ve yükseltebilmek için mamul fiyatlarını yükseltme çabalarına girmektedirler.

Ülkedeki nominal gelir düzeyi ve gelir dağılımı uygun ise bu fiyat yükselmeleri gerçekleşebilmektedir. Aksi takdirde bir tarafta üretim maliyetleri yükselirken, diğer taraftan işletmenin gerek gerçek kârları, gerekse nominal kârları düşmektedir. Herhangi bir dönemde maliyetlerdeki artış fiyatlara tam olarak yansıtıldığı takdirde işletmenin gerçek kârlılığında düşme meydana gelecektir. Aynı dönem için paranın değer kaybı karşılığı hesaba katıldığında kâr miktarı daha da düşme gösterecektir.

c) Durgunluk İçinde Enflasyon: Bir tarafta maliyet ve fiyat artışları olduğu halde, fiyat artışlarının reel satın alma gücünün üzerinde seyretmesi nedeniyle piyasada talep eksikliğinin görülmesi şeklinde ortaya çıkan bir olaydır.

İşletmelerin tam kapasite çalışamaz duruma gelmeleri durgunluk içinde enflasyonun görünen özelliğidir. Gelişen ekonomilerde ortaya çıkan enflasyonlar özellikle bu nitelikteki enflasyonlar olarak nitelendirilmektedir. Bu tür bir enflasyonun yer aldığı ülkelerde üretim maliyetleri ve fiyatlar genel seviyesi yükselirken ekonomide etkin olan belli başlı sektörlerin düşük kapasite ile çalıştıkları gözlenmektedir.

İşletmelerin, tahrip edici bu üç ana unsurla mücadele edebilmeleri için bazı önlemler alınması işletme hayatini uzatabileceği gibi sağlıklı karar vermelerini de sağlayacaktır.

2. ENFLASYON VE FAALİYET SONUÇLARI

Hangi türden enflasyon dönemi olursa olsun, işletme faaliyet sonuçları gerçekte olduğundan farklı görünüm kazanır. Enflasyon dönemlerinde işletme kârı içine, normal faaliyet sonuçları yanında, nisbi fiyat değişmelerinin ve enflasyonun sebep olduğu genel fiyat yükselmelerinin etkileri karışır. Bu nedenle faaliyet sonucu olarak görünen rakam gerçek rakamdan çok uzaktır. Böyle dönemlerde elde edilen kâr; gerçek faaliyet kârı, elde tutma kârı ve fiktif kâr toplamından oluşur. İsa-betli kararların alınmasında konunun, yöneticilerin dikkatinden kaçmaması gerekir.

20. ENFLASYON VE YÖNETİCİ KARARLARI

İşletme yöneticilerinin almak durumunda oldukları işletme kararları ve uygulamaları açısından, enflasyon unsurunu iki bakımdan inceleyebiliriz.

200. Kısa Vadeli Kararlara Enflasyonun Etkisi

Kısa vadeli yönetici kararlarında enflasyon etkisi denildiğinde işletmenin dönemsel faaliyetleri üzerindeki enflasyonun etkinliği anlamak gerekir. Kısa dönemde yönetici kararları üretim, fiyat koyma ve mali tabloların düzenlenmesi başlıklarında

yönetim kararlarını topladığımızda enflasyonun bu üç uygulamadaki etkinliğini ayrı ayrı ortaya koymak gerekir.

2000. Üretim Kararlarına Etkinliği

Yönetici üretime ilişkin karar alırken ya doğrudan kullanılacak kapasitenin, ya da üretim miktarına ilişkin kararı almak durumundadır.

İşletmelerde kapasite kullanım düzeyinin yükseltilmesi sabit yatırımlara yeni bir ilavenin yapılmasını gerektirir. Böyle bir yatırım yapılması yeni gider türlerine katlanması sonucunu doğurur. Enflasyonist dönemlerde kapasite kullanım derecesinin yükseltilmesi yapılan yeni eklemeleri üretime talep ve fiyat uygun görüldüğü sürece, başka etkenler dikkate alınmadan yapılabilecek bir uygulamadır.

Enflasyon dönemlerinde görülen kâr içinde, üretim maliyetlerini oluşturan girdi değerlerinin yüksekliği ve satış sırasında paranın satın alma gücündeki düşme süresinde gerçek olmayan kârların ortaya çıktığı gerçektir. Satınalma ile satış süresinin uzunluğu, yani dönüşüm hızının yavaşlığı halinde farklı üretim hatlarında farklı şekillerde olabilir. Üretim hatlarının değişik olması her bir üretim hattında enflasyonun ayrı ayrı oluşacağı gözden kaçırılmamalıdır. Farklı üretim hatlarının oluşması aynı zamanda üretim maliyeti içindeki üretim unsurları açısından farklı değerlere sahip olabilir. Üretim süreci kısa ise üretim maliyeti içinde sabit gider payı düşük üretim hatlarında maliyet-değer ilişkisi, üretim süreci uzun sabit gider payı yüksek olan üretim hatlarına göre daha kolay kurulabilir. Maliyetleri oluşturan para değeri ile geliri yaratan para değeri birbirine daha yakın olduğundan, kısa süreli üretim hattı modelinde enflasyon etkisi maliyet faktörüne daha kolay yansıtılabilir.

Sonuç olarak işletmelerin yarattıkları gerçek faaliyet kârları bazen daha yüksek olmasına rağmen, üretim süreci kısa ve sabit gider payı düşük üretim modelinde nominal kâr, diğer modele göre enflasyon dönemlerinde daha az görülür. Yönetici enflasyonun etkilerini ayırmaksızın, üretim modelleri konusunda bir karar verirken, gerçek faaliyet kârı düşük modellerin geliştirilmesi gibi bir sonuca gidebilir. Bölüm değerlemesinde dahi tali kararlar alınabilir.

2001. Fiyat Koyma Kararlarına Etkinliği

Enflasyon olgusu görünen maliyetlerin gerçek maliyetlerden küçük görünmesine sebep olduğundan, özellikle fiyat-maliyet ilişkisi kurulan uzun vadeli bağlanlılar, taahhüt işleri gibi alanlarda yanlış fiyat koyma kararlarına neden olabilir. Bu nedenle uzun vadeli işlemler yanında, kısa dönemdeki fiyat koyma kârlarında da enflasyon olgusunu yabana atmamak gerekir.

2002. Mali Tablolara Etkisi

Mali tabloların düzenlenmesini sağlayan muhasebe ilkelerine göre, değerlendirme ölçüsü olarak kullandığımız para biriminin kıymetinin değişmediği, yani paranın her zaman için aynı satınalma gücünü sahip olduğudur. Paranın satınalma gücündeki değişimleri dikkate almadan "Lira liradır" felsefesine göre muhasebe işlemlerini yürütmek ve buna göre sonuçları çıkarmak gerçekçi bir davranış olmayacaktır. Bu önemli varsayımın ortadan kalkmaması klasik muhasebe ilkelerine göre hazırlanan mali tabloların da gerçekleri yansıtmasına engel olacaktır.

Fiyatların 1983 yılında 100.— TL. iken 1984 döneminde 200'e çıktığını ve 1983 yılında işe başlayan işletmenin 1.000.000.— TL. başlangıç yatırımının

% 45'inin amortismanına tabi kıymetlerden, geri kalanının emre hazır değerlerden olduğunu, alış ve satışların yıl içinde dengeli dağıldığını varsayalım. Sabit kıymetlerin ömrünün 10 yıl olduğu ve hurda değeri sıfır olduğunu kabul edelim. Firmanın başlangıç bilançosu normal ve ayarlanmış bilançosu şöyle olacaktır.

BİLANÇO

AKTİF			PASİF		
Bilanço Kalemleri	Normal Değerler	Düzeltilmiş Değerler	Bilanço Kalemleri	Normal Değerler	Düzeltilmiş Değerler
KASA	950.000.—	950.000.—	BORÇLAR	200.000.—	200.000.—
SABİT DEĞER.	450.000.—	900.000.—	SERMAYE	800.000.—	1.600.000.—
— Amortisman	(45.000.—)	(90.000.—)	Dönem KARI	355.000.—	443.333.—
Nakdi değerleri elde bulundurma kaybı	—	683.333.—	Nakdi değer elde bulundurma kazancı	—	—
	1.355.000.—	2.443.333.—		1.355.000.—	2.443.333.—

İşletmenin bilançosundan da görüldüğü gibi enflasyonun mali tablolara etkisi bilançoların homojenliğinin bozulması ve mali tabloların işletmecinin iktisadî ve mali durumunu doğru olarak yansıtmaktadır.

201. Uzun Vadeli Kararlara Enflasyonun Etkisi

İşletmede uzun vadeli hedefler ve bu hedeflere ulaşabilmek için yapılması gerekli olan yatırım kararlarının ahenabilmesidir. Bu tür kararların genel özelliği, bir kez alındıkları ve uygulamaya konuldukları takdirde, işletmenin yaşaması ve büyümesi üzerinde uzun sürede etkili olmalarıdır. Bu kararların alınmasında işletme faaliyetleri görünen kararlar değerlendirilecek olursa zararlı sonuçlara ulaşmak söz konusu olabilir. Enflasyonun şiddeti ve niteliği ne olursa olsun uzun sürede bütünüyle nitelik değiştirebilir. Dolayısıyla gerçek kâr akışlarına dayanamayan yatırımlar için verilecek yanlış kararlar işletmeleri uzun süre etkisi altında tutabilir. Böyle bir etki işletme için pek yararlı sonuçlar getirmeyebilir. Bazı durumlarda görünen kararların yüksekliği ve elde edilmesindeki kolaylık işletme yöneticilerini rahatlığa sürükleyebilir ki böyle bir durumda işletme için yararlı sonuçlar ortaya koymaz. Zamanında yapılmayan yenileme ve yeni yatırımlar ileride işletmenin piyasa kaybına ve gerilemesine neden olabilir. Enflasyon ortamında uzun vadeli kararları alırken dikkatli davranmak, işletmeyi belirli darboğazlara sokmamak yerinde olacaktır.

3. İŞLETME VARLIKLARININ YENİDEN DEĞERLEMESİ

Enflasyonist ortamda muhasebenin amaçlarından biri, paranın satın alma gücünün değiştiği varsayımından hareketle, homojenliğini yitiren mali tabloları aynı para birimi ile ifade etmek, hasılat ve maliyetleri cari para değeri ile ifade ederek gerçek işletme sonucunu bulmak ve nakdi değerleri elde bulundurmaktan dolayı işletmenin uğradığı elde bulundurma kazancı veya kaybını ortaya koymaktır. Bu noktada değerlendirme yapılırken paranın satın alma gücü veya cari para değerinin alınması gerekli olmaktadır.

30. TARİHİ DEĞERİ MALİ TABLOLAR

Enflasyon muhasebesi, geleneksel muhasebenin düzenlediği mali tablolara dayanmaktadır. Enflasyon işlemlerinin mali tablolarda uygulanabilmesi için;

- a) Tarihi değerlerle düzenlenmiş birkaç yılın mali tablolarına,
- b) Fiyat indekslerine,
- c) İndekslerden elde edilmiş düzeltme katsayılarına

ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca mali tablolarda yer alan bazı kalemler hakkında ayrıntılı bilgilerin bilinmesi de gerekmektedir.

Enflasyon muhasebesi, geleneksel muhasebenin devamı olduğundan, geleneksel muhasebedeki mali tablo düzenleme aralığı burada da aynen alınmalıdır. Aynı aralıklarda düzenlenen geleneksel mali tablolarla, enflasyondan dolayı düzeltilmiş mali tablolar elde edilerek gerçek işletme sonuçlarını ortaya koymak yerinde olacaktır.

31. İNDEKS SEÇİMİ

Mali tablolarda düzeltilmesi gereken değerler saptandıktan sonra, düzeltme katsayısının belirlenmesi gereklidir. Düzeltilmiş değerlerin elde edilmesinde, düzeltme katsayısına ihtiyaç duyulmaktadır. Çünkü düzeltilmiş değeri elde edebilmek için tarihi maliyetlere, düzeltme katsayısını uygulamak gerekmektedir. Düzeltme katsayısı elde edilirken, düzeltmenin yapılacağı yıl sonu fiyat indeksinin düzeltmenin uygulanacağı iktisadi kıymetin iktisap yılındaki fiyat indeksine oranlamakla elde edilmelidir.

Enflasyon oranının ya da paranın satınalma gücündeki değişimleri ölçen indeksin seçilmesi son derece önemlidir. Seçilen indeksin düzeltilmiş değerlere uygun bir katsayı olup olmadığının tesbitinde birtakım kriterlere dikkat etmek gerekmektedir.

- a) İndeks karşılaştırmanın yapıldığı dönemlerde mübadele edilen mal ve hizmet sektörlerini kapsamalıdır.
- b) İndeks temel mal ve hizmetlerin fiyat etkilerini yansıtmalıdır.
- c) İndeks yeteri kadar uzun ve güvenilir geçmişe sahip olmalıdır.
- d) İndeks kullanılmaya hazır olmalıdır.

İndeks tesbitinde vurgulanması gereken bu kriterlerin yanında, ülke genelinde fiyatlar genel seviyesini ölçmek için gerekli olan toptan eşya fiyat indeksi, tüketici fiyatları indeksi ve milli gelir deflatörü olmak üzere üç tip fiyat indeksini de dikkate almak gerekir.

32. DÜZELTME KATSAYISI SEÇİMİ

Uygulanacak indeks seçimi yapıldıktan sonra düzeltme katsayısının hesaplanması gerekmektedir. Hesaplama tekniği daha önce verildiği gibi:

$$\text{Düzeltilme Katsayısı} = \frac{\text{Dönem Sonu Fiyat İndeksi}}{\text{İktisap Yılındaki Fiyat İndeksi}}$$

şeklinde elde edilmektedir.

Ancak katsayayı hesaplarırken birtakım kriterlere dikkat etmek gerekir.

Enflasyon işlemlerini işletme değerlerine uygulayabilmek için öncelikle nakdi değerlerle nakdi olmayan değerleri birbirinden ayırmak gerekir. İşletmelerde bu anlamdaki nakdi değerler; nisbi ya da genel fiyat hareketlerine bağlı olmaksızın tutarları sözleşme ya da açık şekilde sabit olarak saptanmış aktif kıymet ve borçlara nakdi değer adı verilir. Bu tür değerlerin dışındaki işletme mal varlığında yer alan değerlere nakdi olmayan değerler denir. Böyle bir ayırımdan amaç, hangi işletme değerlerini düzeltilmiş olarak düzenlenmesi gerektiği konusunun belirlenmesidir. Diğer bir ifade ile hangi kıymetlerin yeniden değerlemeye tabi tutulacağıın belirlenmesidir.

O halde yeniden değerlendirme esasları ve aşamaları şöyle özetlenebilecektir.

- a) Tarihi maliyetlerle ifade edilmiş son birkaç yılın mali tabloları temin edilecek kullanılacak indeks ve katsayı hesabı,
- b) Nakdi ve nakdi olmayan değerler ile borçların saptanması,
- c) Cari yılın nakdi olmayan tüm değerlerinin aktife girişleri,
- d) Cari yılın gelir-gider ve kârlarının analizi yapılan sonuçlara dahil edildiği zamanın saptanması,
- e) Nakdi olmayan değerlerin cari para birimi ile ifade edilmesi,
- f) Nakdi olmayan cari para birimi ile ifadesi ve piyasa ya da maliyet değerlerinden düşük olanı ile değerlendirme kuralının uygulanması,
- g) Nakdi değerlerin bulundurma kazanç ve kaybının hesabı,
- h) Düzeltilmiş mali tabloların ortaya koyulması ve karşılaştırmanın yapılması gerekir.

4. DÜZELTİLMİŞ BİLANÇOLARIN HAZIRLANMASI

Düzeltilmiş bilançolar için en az son üç yılın tarihi maliyetlerle düzenlenmiş bilançolarına ihtiyaç duyulur. Bu bilançoların analize elverişli ve nakdi ve nakdi olmayan ayırma tabi tutulmuş olması gerekmektedir. Bilanço kalemleri en az aşağıdaki şekilde ayırma tabi tutulmalıdır.

a) Kasa - Bankalar

Eldeki nakit, vadeli ve vadesiz mevduatlar nakdi değerlerdir. Dönem sonundaki bilançoda yer alan bu değerler düzeltilmiş bilançoda aynen yer alacaktır. Dönem başı bilançosunda yer alan bu değerler cari para birimine göre ifade edilecektir. Ayrıca döviz mevduatı ile dövize çevrilebilir mevduat nakdi değer olmadığından düzeltilmeleri gereklidir.

b) Yatırımlar (Plasmanlar)

Pay senedi ve geçici yatırım amacı ile alınan tahvillere bağlanan paralar nakdi olmayan varlık olarak kabul edildiğinden işletmeye dahil olduğu günlere göre düzeltilmesi gerekir. Düzeltilen değer sözkonusu yatırımların piyasa fiyatını geçtiği takdirde en fazla piyasa değeri değerlemek yerinde olur. Piyasa fiyatı düzeltilen değerlerden büyük ise bilançoda yeni düzeltilmiş değerlere yer verilecektir.

c) Alacaklar ve Karşılıklar

Alacak ve alacak senetleri nakdi değerlerdir. Alacak ve alacak senetlerini düzenleyen hesaplarda nakdi kabul edilmelidir. Karşılıklar satışların bir yüzdesi olarak

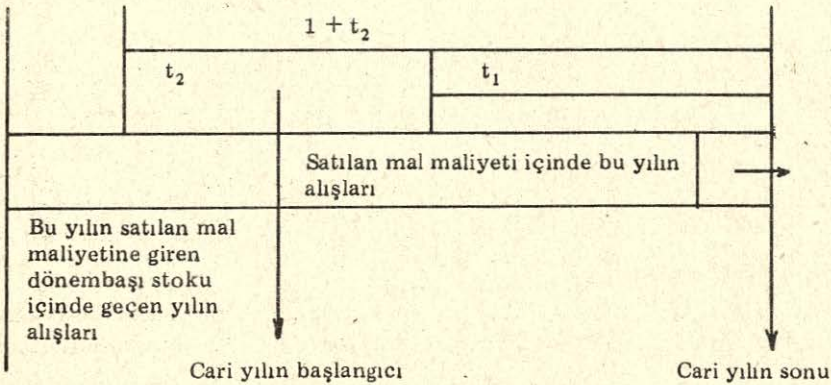
ayrılmış ise satış hasılatı düzeltmesinde kullanılan katsayı şüpheli karşılık ayrılmasında aynen kullanılacaktır.

d) Stoklar

Çeşitli tarihlerde orijinal maliyet modeli ile aktifleştirilen stoklar, farklı para birimiyle ifade edilen değerlerdir. Maddi varlık olmayan stokların cari para değeriyle yeniden değerlendirilmesi gerekir. Bu işlemin yapılabilmesi için sözkonusu stokların aktive giriş tarihlerinin ve miktarlarının belirlenmesine ihtiyaç vardır. Stokların maliyeti ile alındığı tarihteki düzeltme katsayısı çarpımı ile düzeltilmiş değer elde edilebilir. Böyle bir uygulamanın geçerliliği için stokların işletmecilik açısından değerlendirme yöntemlerini kullanmak gerekir.

Enflasyon muhasebesi stok değerlendirme yöntemlerine göre farklılık göstermektedir.

aa) İLGİÇ- FIFO yönteminin uygulanmasında stoklar en son alınan partilerden, üretime gönderilenler ise daha önceki parti maliyetlerinden oluştuğu kabul edilmektedir. Böyle bir uygulamada stokların ortalama yaşını bulmak gerekir. Düzeltme ve hesaplamaların yapılabilmesi için tarihi maliyetlerle dönem başı ve dönem sonu stokları ile satılan malların maliyetlerinin bilinmesi gerekir. Bu yöntemin uygulanmasında düzeltmenin hangi sürelerle göre yapılacağı şekilde şöyle özetlenebilir.

Yönteme göre düzeltme zamanları da şöyle hesaplanabilir:

x_1 : Dönem başı stokunu

x_2 : Dönem sonu stokunu

a_0 : Geçen yılın alışlarını

a_1 : Cari yılın alışlarını

s_0 : Geçen yılın satılan mal maliyeti

s_1 : Cari yılın satılan mal maliyetini

t_1 : Satılan mal maliyetine giren alışları düzeltmek için kullanılan sürenin yıl cinsinden değerini

t_2 : Dönem başı stokunu düzeltmek için (bu yıla ek olarak) geçen yılda stokların aldığı kabul edilen dönemin yıl cinsinden değerini

t_3 : Alışlardan satılan mal maliyetine giren malların düzeltilme süresini gös-

terdiği ve bütün alımların yıl içinde dengeli dağıldığı varsayımı geçerli olduğu takdirde:

$$t_1 : 1 - \left(0.5 \times \frac{s_1 - x_1}{a_1}\right)$$

ve

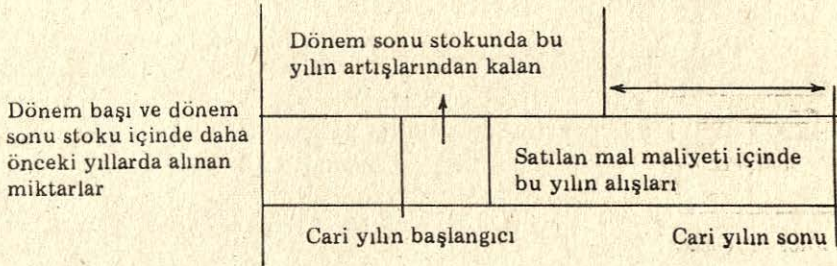
$$t_2 : 0.5 \times \left(1 - \frac{s_0 - x_1}{a_0}\right)$$

olacaktır.

Bu duruma göre FIFO metodunda satılan mal maliyeti, dönem başı stoku ile (x_1), bu yılın alışlarının bir kısmından oluşmaktadır. Dönem başı stoku yıldıdan daha fazla ($1 + t_2$) fiyat değişmeleriyle düzeltilirken, cari yılın alışlarının satılan mal maliyetine giren kısmı (t_1) süresiyle düzeltililecek; dönem sonu stoklarının da, stokların devir rasyosuna göre bulunan dönemde alındığı kabul edilecektir.

ab) SOGİÇ - LİFO Yöntemi

LİFO metodunda düzeltme, yıl içinde stokların artması ya da azalması bağlı olarak değişecektir. Bu yöntemde düzeltmenin yapılacağı süreleri de aşağıdaki şekilde gösterebiliriz.

Stoklar azalmadığı zaman, satılan mal maliyetini oluşturan mallar LİFO varsayımına göre en son alınan partilere aittir. Bu durumda satılan malların ortalama olarak

$$\frac{1}{2} \times \frac{s_1}{a_1} \times 12$$

ay kadar önce alındığı söylenebilir. LİFO metodunda, alışlardan satılan mal maliyetine giren malların düzeltme süresi (t_3)

$$t_3 = \frac{1}{2} \left(\frac{s_1}{a_1}\right) \text{ ya da } t_3 = \frac{1}{2} \left(\frac{s_1}{(s_1 + x_2) - (x_1)}\right)$$

formülleri yardımıyla bulunabilir.

LİFO metodunda yıl içinde stoklar azalıyorsa, satılan malların bir kısmı dönem başı stoklarından geliyor demektir. Sözkonusu metodun dönem başı stoku birkaç yılın alışlarının birikiminin bir sonucudur. Her yeni ilave edilen stok miktarının

kesin olarak bilinmesi uzun zaman alacağından burada eski partinin iki yıllık olduğu varsayılmıştır. Her ne şekilde hareket edilirse edilsin, en eski partiden kullanılan miktar $(x_1 - x_2)$ 'ye eşit olacaktır. Burada en eski partinin iki yıllık olduğu kabul edildiğine göre, $(x_1 - x_2)$ iki yıllık, geri kalan satılan malın maliyeti ise $(s_1 - x_2 + x_1)$ yarı yıl fiyatlarına göre düzeltilecektir.

ac) Ağırlıklı Ortalama Yöntemi

Bu metodda firmanın satılabilir mal maliyetine dönem başı stokun ve dönem içi alışların aynı olasılıkla girdiği varsayımı yapılmaktadır. Bilindiği gibi satılabilir mal maliyeti dönem başı stoku ile yıl içi alışlarının toplamına eşittir. Alışların yıl içinde dengeli dağıldığı varsayıldığına göre, her hangi bir yıl sonunda dönem sonu stoku en az yarım yıl eskidir. Dönem sonu stoklarının esas yaşlı alışlarının hızına ve stokların devir rasyosuna bağlıdır. Eğer,

g: alışlardaki yıllık artışı

s: dönem sonu stokları içinde alışların payını

gösterdiği takdirde, dönem sonu stoku ağırlıklı olarak;

$$t_w = \frac{1 + g + s}{2(1 + g - s)}$$

kadar yıl eski olacaktır. Çoğu hallerde dönem sonu stokunun ortalama yaşı $3/4$ yıllık ($t_w = 0.75$) olarak hesaplanmakta ve düzeltme işlemi bu süreye göre yapılmaktadır.

e) Peşin Ödenen Giderler

Peşin ödenen kira, sigorta, vergi, reklam ve benzeri giderler nakdi olmayan değerler olarak kabul edildiğinden ödemenin yapıldığı döneme ait katsayı ile düzeltilmesi gerekir. Bu ödemeler ileride kullanılacak hizmetlere yapılan ödemeler olup, genellikle herhangi bir şekilde nakdi olarak işletmeye dönmesi sözkonusu değildir.

f) Sabit Kıymetler

İşletmenin sahip olduğu her türlü maddi ve maddi olmayan sabit kıymetler, nakdi olmayan değerler olduğundan, işletmeye girdiği döneme ait düzeltme katsayısı ile düzeltilmelidir. Ancak bazı hallerde, bir sabit kıymetin kullanma değerini yitirdiğine dair açık deliller mevcut ise tamamen değersiz hale gelmesine rağmen maliyetini bile karşılamayacağı açıksa, bu gibi hallerde sözkonusu değerlerin elden fiili olarak çıkmaya bile, cari değerlerine indirgenebilir ve zarar yazılabilir. Öte yandan, sabit kıymetlerin piyasa değerleri maliyet değerinin altında olsa bile, yine maliyet değeri ile bilançoda gösterilirler. Bu değer düşüşleri satış ya da elden çıkarılarak realize edilince dikkate alınır. Aynı ilke düzeltilmiş mali tablolar için de kullanılacağından sabit kıymetler için piyasaya da maliyet bedelinden düşük olanı için değerlendirme kuralının uygulanmasına olanak yoktur. Eğer bu sabit kıymetin piyasa değeri ile düzeltilmiş değeri arasında fark varsa, stoklarda olduğu gibi, düşük olanı ile değerleyerek düzeltilmiş bilançoda gösterilmesi gerekir.

g) Birikmiş Amortismanlar

Amortismanların düzeltilebilmesi için, yıllık tutarlarının ve yıl sonu itibariyle birikmiş amortisman miktarının bilinmesine gereklidir. Amortismanlar hangi yıl ayrılmışlarsa o yıla ait düzeltme katsayısı ile çarpılarak düzeltilmesi gerekir. Düzeltilmiş birikmiş amortismanlar düzeltilmiş yıllık amortismanların toplamına eşittir.

h) Borçlar

Kısa vadeli senetli ya da senetsiz borçların büyük bir kısmı nakdi değer niteliğindedir. Bununla birlikte yabancı para ile ödenecek borçlar, müşterilerden alınan avanslar, verilen garantilerden doğan tahmini borçlar ise nakdi olmayan değerlerdir. Bu ikinci grubun diğer nakdi olmayan değerler gibi düzeltilmesi gerekir.

ı) Sermaye

Sermaye, hisse senetlerinin ihraç edildiği, ya da sermaye olarak işletmeye konan kıymetlerin aktife girdiği tarihlere ait düzeltme sayıları ile düzeltilcektir. Enflasyon muhasebesinde esas amaç, sermayenin reel satınalma gücü cinsinden korunması olduğundan, sermayenin düzeltilmesi yöntemin doğal sonucu olmaktadır. Burada düzeltilcek sermaye ödenmiş sermayedir. Sermayenin bir parçası olan hisse senedi ihraç primleri ya da emisyon zararlarında sermaye nakdi olmayan değer kabul edilip sermaye ile birlikte düzeltilmesi gerekir.

j) İhtiyatlar ve Dağıtılmamış Kârlar

Enflasyon muhasebesinde sermaye dışında kalan öz sermaye unsurlarında düzeltilmesi gerekir. Çünkü, bu değerler düzeltilmiş bilanço, düzeltilmiş aktif toplamı ile, sözkonusu değer dışındaki düzeltilmiş pasif toplamı arasındaki genel muhasebenin gereği ortaya çıkan fark olur.

Ancak, düzeltilmiş bilançodan hesaplanan bu değer, kâr dağıtım tablosunda elde edilen dağıtılmamış kâr değeri ile karşılaştırılarak, düzeltme işleminin kontrolü yapılabilir.

5. DÜZELTİLMİŞ GELİR TABLOSUNUN HAZIRLANMASI

Enflasyon muhasebesinde, gelir tablosunun düzeltilmesinde güdülen amaç, bilançoların düzeltilmesinde olduğu gibi, bütün gelir ve gider kalemleri ile elde edilen kazanç ve uğranılan kayıpları aynı satın alma gücüne sahip para birimiyle ifade etmektir. Gelir tablosunun bütün kalemleri, nakdi olmayan değerler olduğundan, sözkonusu tabloda yer alan her değer, ortaya çıktığı tarihe ait katsayı ile düzeltilmesi gerekir.

a) Gelirlerin Düzeltilmesi

Satış gelirinin düzeltilebilmesi için, satışların yapıldığı tarihlerin ve ne kadar satış yapıldığının bilinmesine ihtiyaç vardır. Bilgileri elde etmek ve düzeltmeleri buna göre yapmak çok zaman alacağından, satışların yıl içinde dengeli dağıldığı varsayımının yapılması yararlı olacaktır. Ancak satışlar mevsimlik ise ya da fiyat artışlarının yıl içindeki değişimlerinde üçer aylık ya da aylık düzeltme indeksinin kullanılması gerekir. Diğer gelirlerde gerçekleştiği tarihe göre düzeltilmelidir.

b) Giderlerin Düzeltilmesi

Üretim işletmelerinde stoklar, dolayısı ile satılan mal maliyeti düzeltilirken, maliyete giren gider kalemlerinin malzeme, işçilik ve Genel Üretim Giderleri olmak üzere ayrı ayrı ele almak gerekir. Bunlardan işçiliklerin yıl içinde dengeli dağıldığı varsayılabilir dolayısıyla yılın ortalama indeksi ile düzeltmek mümkündür. Genel üretim giderlerinin düzeltilmesi ise daha karışıktır. Cari nakit ödemelerini gerektiren

genel üretim giderlerinin yıl içinde dengeli dağıldığı kabul edilir ve yılın ortalama indeksi ile düzeltilir. Bunların dışında kalan diğer genel üretim giderleri daha önce ödenen giderleri daha önce ödenen giderlerin bu yıla düşen payı olduğundan cari yılın değil, bu giderlerin yapıldığı yılın indeksi ile düzeltilmelidir.

6. SONUÇ

Enflasyon ekonomiyi etkilediği gibi, ekonominin mikro düzeyde unsuru olan işletmeleri ve bunların mal varlıklarını da etkilemektedir. İşletmelerin enflasyon girdabından en az kayıpla işlemlerini yürütebilmeleri için yeniden değerlendirme konusunun sıcak tutulması ve uygulanması gerekmektedir. İşletmeler enflasyon hareketlerinden dolayı elde etmedikleri bir takım kârları dağıtmamak için önlemlerin alınması ve yıllar itibariyle sonucu etkileyen olaylarda yeniden değerlemenin düzenli bir şekilde uygulanmasında sonsuz yararlar olduğu kanaatini gözden uzak tutmamak gerekir. Geç kalmış bir yeniden değerlendirme uygulamasını bundan böyle düzeltme kayıtlarına göre işletmelere uygulattırmanın yararlı olacağı görüşünü gözardı etmemek gerekir.